

De Boomleeuwerik en de Veldleeuwerik op de Zilvensche Heide

Jules Philippona

Het is eind februari 1998 als ik de Zilvensche Heide bereik. Onmiddellijk blijkt dat beide soorten leeuweriken zijn aangekomen. Uit de lucht klinkt het gezang van zowel de Boomleeuwerik als de Veldleeuwerik. Het kost enige moeite de vogels te ontdekken tegen de achtergrond van het grijze uitspannel. De Zilvensche Heide is een onderdeel van de Loenermark in het zuidoosten van de gemeente Apeldoorn. Volgens de opgave van Vogel (1994) meet het oppervlak van het heidegebied ongeveer 108 ha. Het landschap is zonder twijfel groots. Dat blijkt vooral als je vanaf het hoogste deel in het noorden uitkijkt over het lagere midden- en zuidelijke deel van de heide. De verspreide bomen (Grove Den, Berk en minder Eik) verlenen het gebied het karakter van een savanne.

Het hoge noordelijke deel is op een klein bosje na boomloos en vooral begroeid met struikhei. De vergrassing met Bochtige Smele is in deze zone vrij gering. Langs het steenslagpad dat westwaarts afdaalt, staat in een smalle zone aardig wat Pijpestro, wat enigszins verrassend is, gezien het droge karakter van de heide. In het midden, zuiden en oosten staan vrij veel verspreide bomen. De afstand tussen deze varieert van iets minder dan vijftig tot enige honderden meters, zodat delen van het gebied toch een open indruk maken.

In het zuiden ligt langs een paadje de merkwaardige ijkbasis, die over een lengte van 575 meter het gebied van west naar oost doorkruist. Aan weerskanten van dit element in het landschap is

het vlak en droog. De vegetatie heeft hier een mozaïekachtig karakter met Buntgras, Bochtige Smele, korstmossen, Struikheide en zandige plekken. Ook verspreide bomen (voornamelijk Berk en Grove Den) komen daar voor.

Nog meer naar het zuiden stijgt de bodem weer enigszins; waarschijnlijk hebben wij hier te maken met resten van stuifzandduintjes. Het aantal Berken neemt toe tot wij ten slotte de bosrand bereiken met Berken en daarachter Grove Dennen. In het uiterste zuidwesten, grenzend aan het steenslagpad, ligt nog een karakteristiek open berkenbos.

Rondom het eigenlijke heidegebied staat bos van verschillende aard: Grove Den, Lariks, spar, Berk, Beuk en Eik.

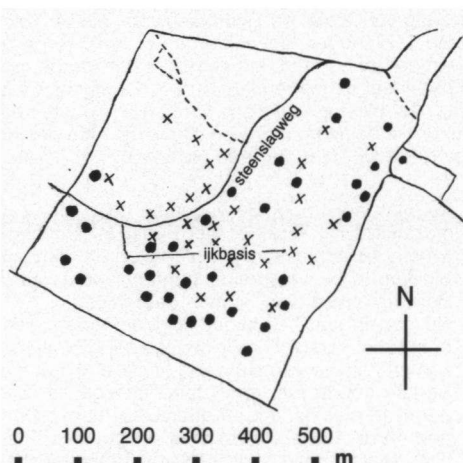

Sinds 1995 is op de Zilvensche Heide de Boom- en Veldleeuwerik geïnventariseerd volgens de territoriummethode.

Foto: Henk Harmsen.

	1995	1996	1997	1998
Boomleeuwerik	25 (23)	9 (8)	21 (19)	34 (31)
Veldleeuwerik	23 (21)	13 (12)	30 (28)	31 (29)

Tabel 1. Aantal zangterritoria op de Zilvensche Heide. Tussen haakjes: dichtheden per 100 ha.

Figuur 1. Zangterritoria van Boomleeuwerik (rondjes) en Veldleeuwerik (kruisjes) op de Zilvensche Heide in 1998.

Een groepje Schotse Hooglanders bezoekt tegenwoordig de heide. In het zuiden trappen de dieren plaatselijk de vegetatie (korstmossen, Buntgras) los, waardoor meer open, zandige plekjes ontstaan.

Sinds 1995 heb ik op de Zilvensche Heide de Boom- en de Veldleeuwerik geïnventariseerd volgens de territoriummethode. Enige andere soorten (Boompieper, Roodborsttapuit en Geelgors) die ook werden gekarteerd, blijven hier buiten beschouwing. Al vóór 1995 had Rob Vogel (1994) gedurende een aantal broedseizoenen alle vogels geïnventariseerd. De aantallen die van de twee soorten leeuweriken werden vastgesteld, liggen gemiddeld iets beneden de resultaten vanaf 1995.

Kwint (1994) noemt in navolging van Sierdsema (1994) een aantal ecologische vogelgroepen waarvan de volgende op heidevelden voorkomen: Tapuitgroep, Korhoengroep, Wulpgroep, Roodborsttapuitgroep, Geelgorsgroep en een groep stootvogels. De vijf door mij onderzochte soorten vallen in de Tapuit-, de Wulp-, de Rood-

borsttapuit- en de Geelgorsgroep. In deze groepen zijn niet beide soorten leeuweriken tegelijk vertegenwoordigd.

Op heidevelden broedt de Boomleeuwerik vooral aan omringende bosranden en in zones waar verspreide bomen staan. De Veldleeuwerik daarentegen is broedvogel van open landschappen, onder andere dus heidevelden, hoewel op de Zilvensche Heide duidelijk blijkt dat een klein aantal verspreide bomen wel worden geaccepteerd, mits deze niet te dicht bij elkaar staan (onderlinge afstanden honderd meter of meer).

Bij het verspreidingsbeeld (zie figuur 1) valt op dat de Boomleeuwerik vooral in het zuiden, midden en oosten voorkomt, duidelijk in de buurt van een bosrand of daar waar verspreide bomen staan. De Veldleeuwerik heeft zijn zangterritoria in de open gebieden in het noorden en oosten, maar toch ook wel in het midden en zuiden. Vooral in de omgeving van de ijkbasis kan men gewoonlijk de zang van beide leeuweriken tegelijk horen.

Tabel 1 laat de aantallen zangterritoria zien in de jaren 1995 tot en met 1998, waarbij ook de dichtheid per honderd ha wordt vermeld.

Figuur 1 toont het verspreidingsbeeld in het broedseizoen van 1998. Het beeld in de andere jaren wijkt daarvan nauwelijks af. Bij vergelijking met gegevens in de literatuur blijken de gevonden dichtheden op de Zilvensche Heide hoog te zijn, met name voor de Boomleeuwerik.

Boomleeuwerik (Bijlsma et al 1985): droge heidevelden op de Veluwe: 0,8 tot 3,2 p/100 ha.

Brunssummerheide: 19,0 p/100 ha.

Veldleeuwerik (Teixeira 1979): droge heidevelden: gemiddeld 30 p/100 ha.

Hieronder worden de inventarisatiedata vermeld met tussen haakjes de aantallen zingende Boom- en Veldleeuweriken, (in die volgorde).

1998: 22 jan. (0-0). 11 febr. (0-0). 19 febr. (5-2). 23 febr. (26-10). 12 mrt. (19-18). 24 mrt. (11-14). 8 apr. (21-20). 16 apr. (5-13). 22 apr. (13-15). 29 apr. (16-22). 10 mei (5-0). 20 mei (12-17). 3 juni (4-4). 25 juni (3-3). 7 juli (0-1).

■ Jules Philippona, Het Eiland 9, 7231 NV Warnsveld, (0575) 52 42 86.

LITERATUUR:

Bijlsma, R.G., R. Lensink & F. Post (1985): De Boomleeuwerik *Lullula arborea* als broedvogel in Nederland in 1970-84. *Limosa* 58: 89-96.

Kwint, N.D. (1994): De betekenis van het Nationaal Park Veluwezoom voor vogels. Sovon-onderzoeksrapport 94/02, Rapport Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 94-2, NM-inventarisatierapport. Beek-Ubbergen, Arnhem, 's-Graveland.

Sierdsema, H. (1994): Broedvogels en beheer (interimrapport). Staatsbosbeheer/Sovon. Driebergen/Beek-Ubbergen.

Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.

Vogel, R.L. (1994): Ontwikkelingen op de Zilvensche Heide. *Vlker* 11 (1): 33-38.